

Na valovih znanja

Izzivi primorskega raziskovalnega prostora

Intervju:
Dr. Maja Podgornik

**Prava ne moremo
obsojati vnaprej**

(P)ostanite aktivni

**Zaščita ekosistemskih
storitev**

Intervju:
Dr. Zaira Vidau

**Normiranje terminologije -
kako, zakaj in čemu?**

**Študijske in zaposlitvene
izbire nekdanjih
maturantov**

**Priročnik za čezmejne
študente in diplomante**

Centralni urad za slovenski jezik FJK in SLORI sodelujeta

Normiranje terminologije - kako, zakaj in čemu?

Terminologija je poseben segment leksike, torej besedišča danega jezika. Têrmine uporabljamo predvsem v strokovnih in znanstvenih besedilih, od tam pa jih prevzemamo tudi za potrebe širšega sporazumevanja - dobimo jih torej v poljudnih, medijskih in številnih drugih besedilih. Pomislimo na primer na it. termine decreto (DPCM), tampone in terapia intensiva, ki so v letu 2020 (žal) postali del našega vsakdana, pa čeprav nismo ne pravniki ne zdravniki.

Ko termini preidejo iz znanstvenega in strokovnega okolja v splošno sporazumevanje, postanejo del naše kulture in sooblikujejo našo jezikovno krajino. Medtem ko ji druge besede dajejo raznolikost, pestrost in dinamičnost, zagotavljajo termini enotnost, celovitost, statičnost. Jezik se torej razvija uravnovešeno: po eni strani se notranje diferencira - regionalne in druge nestandardne razlikice se prepletajo, nove besede prihajajo in odhajajo -, po drugi strani pa ohranja enovitost tam, kjer je ta potrebna.

Ni vseeno, kako prevajamo

Kako torej prevajamo termine, nikakor ni vseeno. Poskrbeti moramo, da bo prevod enoten (da bomo torej posamezni italijanski termin vedno prevajali z eno samo slovensko ustreznico) in dosleden z ustaljeno rabo v referenčnem prostoru (torej enak za celoten slovenski kulturni prostor). Če tega ne naredimo, se ravnoesje v jezikovni krajini poruši: posledice so približno take, kot če bi asfaltirali Doberdobsko jezero ali zabetonirali Glinščico.

Na teh izhodiščnih predpostavkah se je leta 2018 razvilo tesno strokovno sodelovanje med Centralnim uradom za slovenski jezik pri Avtonomni deželi FJK in Slovenskim raziskovalnim inštitutom (SLORI), ki temelji na pomenitvi prevodov italijanskih zakonskih in podzakonskih aktov v slovenščino oziroma vzpostaviti dvojezičnega italijansko-slovenskega korpusa, pomnilnika prevodov, terminološke baze in glosarja po zgledu orodij EU-institucij. Kljub nekaterim kadrovskim, tehničnim in organizacijskim težavam, ki so pri pionirskem delu sicer običajne, se je delovanje v teh treh letih ustalilo in doseglo pomembne rezultate.

Dvojezični italijansko-slovenski korpus

Centralni urad in SLORI sta doslej skupaj pregledala več kot 2000 strani obstoječih besedil, ki so nastala v različnih organih javne uprave na dvojezičnem območju FJK po letu 2005. Vsa besedila so bila lektorirana, terminološko pregledana in redigirana. Tako je

nastal dvojezični vzporedni italijansko-slovenski korpus, ki je bil prenesen tudi v digitalno okolje za programsko opremo SDL Trados. Program, ki ga je odkupil Centralni urad in so ga brezplačno dobile v uporabo vse občine in drugi organi javne uprave, omogoča prevajalcem sprotno in avtomatizirano brskanje po pomnilniku obstoječih prevodov.

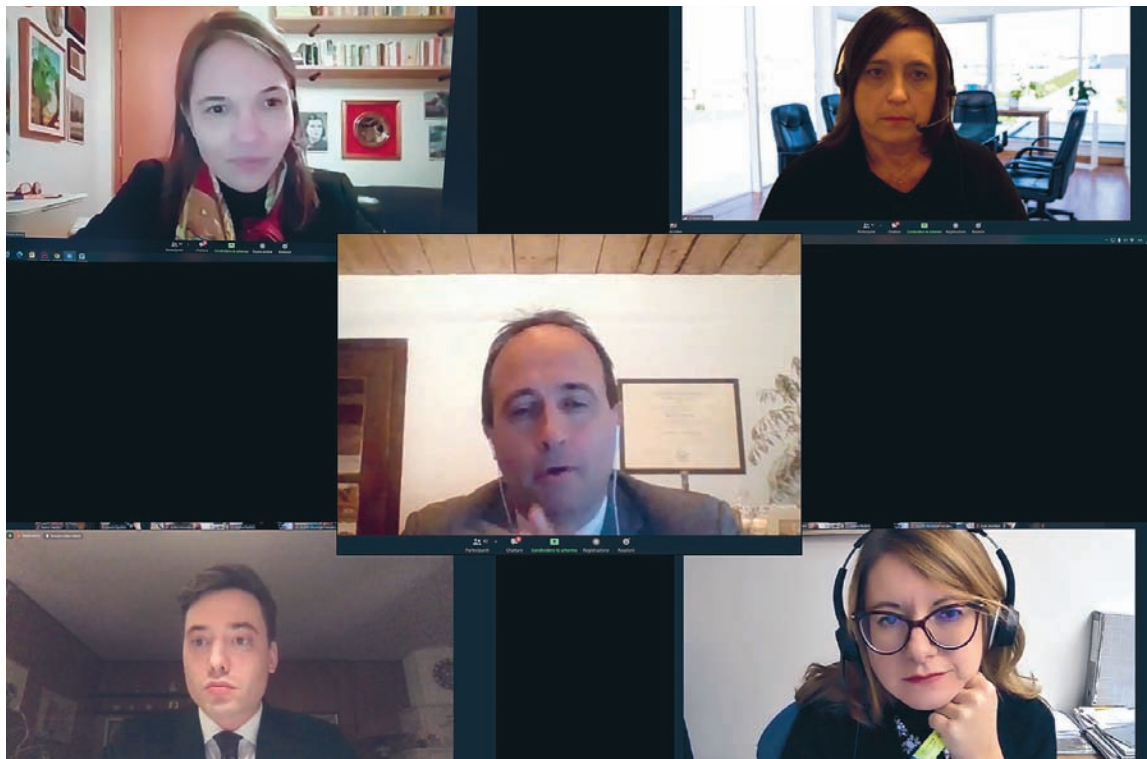
Na podlagi tega gradiva in novih prevodov je poleg pomnilnika nastala tudi terminološka baza, prav tako dostopna vsem organom javne uprave, ki so pristopili k mreži. V tej bazi je trenutno več kot 2500 terminov oz. italijansko-slovenskih terminoloških parov: čim prevajalec v izvirnem besedilu naleti na tak termin, mu program že sugerira ustrezen ustaljen prevod v ciljnem jeziku.

Ker je prevajanje strokovne terminologije s področja prava in

Centralni urad in SLORI sta doslej skupaj pregledala več kot 2000 strani obstoječih besedil, ki so nastala v različnih organih javne uprave na dvojezičnem območju FJK po letu 2005.

javne uprave pogosto težavno tudi zaradi razlik v ureditvi dveh ali več držav, sta Centralni urad in SLORI oblikovala dve delovni skupini, in sicer eno za področje upravnopravne terminologije, drugo pa za področje javnih financ in računovodstva v javnem sektorju. Skupini sestavljajo strokovnjaki z različnimi profili, njihova naloga pa je normiranje težjih terminoloških primerov.

Od leta 2018 do danes sta SLORI in Centralni urad skupaj izpeljala tudi tri izobraževalne programe, namenjene prevajalcem in drugemu administrativnemu osebju različnih organov javne uprave na dvojezičnem območju. Naslednji kratkoročen cilj je objava spletnega portala, kjer bodo na enem mestu zbrana in prosto dostopna orodja za italijansko-slovensko medjezično posredovanje oz. oblikovanje besedil v slovenskem jeziku. •

Srečanje slovenskih pravnikov v Italiji je potekalo preko zooma.

Tretje strokovno srečanje slovenskih pravnikov v Italiji

Priložnost za strokovno razpravo in povezovanje

“Strokovno srečanje slovenskih pravnikov v Italiji je dogodek, ki ga Slovenski raziskovalni inštitut namenja strokovnemu povezovanju odvetnikov, notarjev, sodnikov in drugih pravnih profilov iz vrst slovenske narodne skupnosti v Italiji pa tudi vseh tistih, ki nismo pravniki, se pa zanimamo za pravna vprašanja, ki so povezana z razvojnimi procesi naše skupnosti in širšega obmejnega območja.”

Stemi besedami je direktor SLORI-ja dr. **Devan Jagodic** uvodoma nagovoril približno 60 udeležencev strokovnega srečanja, ki so se 3. decembra zbrali v virtualnem prostoru aplikacije Zoom. Epidemija namreč ni preprečila tretje izvedbe tovrstnih zasedanj (prvo je pred štirimi leti potekalo v Gorici, drugo pred dvema letoma na Opčinah), ki nudijo priložnost za strokovno razpravo, izpopolnjevanje in utrjevanje poklicnih vezi. Srečanja potekajo pod okriljem programa Banka znanja, ki ga SLORI razvija z namenom povezovanja znanstvenega in strokovnega potenciala Slovencev v Italiji. S tem programom inštitut želi prispevati k večjemu vključevanju v manjšinski družbeni sistem zlasti tistih strokovnjakov, ki delujejo zunaj tega okolja, pretežno v drugih italijanskih deželah, Sloveniji ali tujini.

Enotno evropsko potrdilo o dedovanju

Tokratno strokovno srečanje je bilo posvečeno predstavitvi mlajše generacije pravnikov, ki sta jo zastopala odvetnica dr. **Tereza Pertot** in odvetnik **Ivan Jevnikar**. Tereza Pertot je odvetnica in raziskovalka na področju civilnega prava na Univerzi v Trstu. Udeležencem posveta je predstavila Enotno evropsko potrdilo o dedovanju (EPD), to je dokument, ki je evropskim

državljanom v pomoč v primeru dedovanja s čezmejnimi posledicami. Predavateljica je uvodoma izpostavila, da v Evropi obstajajo različni mehanizmi dokazovanja položaja dediča.

V nekaterih evropskih pravnih ureditvah je za ta namen predvideno potrdilo o dedovanju, medtem ko obstajajo v drugih pravnih ureditvah alternativni mehanizmi. Tuji organi domačih listin običajno ne priznavajo, zato oblikovanje enotnega EPD-ja, kakršnega uvaža Uredba (EU) št. 650/2012, ki ima enake pravne učinke v vseh državah članicah, državljanom pomaga pri izkazovanju v primeru dedovanja s čezmejnimi posledicami.

Škodna dejanja na čezmejnem območju

Sledilo je predavanje Ivana Jevnikarja, odvetnika in profesorja prava ter ekonomije na Državnem tehniškem zavodu Žige Zois v Trstu. Jevnikar je v svojem prispevku spregovoril o odškodnini za škodna dejanja na čezmejnem območju, s posebnim poudarkom na pristojni jurisdikciji in veljavni zakonodaji po evropskem pravu. Kot posledica tako imenovane komunitarizacije mednarodnega civilnega prava namreč danes tudi nepogodbene obveznosti večinoma ureja pravo EU.

Jevnikar je nazorno predstavil pravne vire, ki tvorijo integriran in

skladen sistem enotnih pravil, ki se uporabljajo v celotni EU z izjemo Danske. Na podlagi prvenstva prava EU se torej danes notranja italijanska načela mednarodnega civilnega prava uporabljajo le za primere (ali vidike), ki jih neposredno ne urejajo predpisi EU, in sicer pod pogojem, da ne ogrožajo celotnega učinkovanja slednjih.

Slovenščina v upravnem pravu

Program sta sklenili tolmački in prevajalki Centralnega urada za slovenski jezik Avtonomne dežele Furlanije Julijske krajine, **Fedra Paclich** in **Laura Sgubin**. Navzoče pravne stave seznani s poslanstvom te službe, ki je bila ustanovljena leta 2018 v okviru deželne uprave, predstavili pa sta tudi nastalo gradivo, orodja in pripomočke za ustrezno rabo slovenščine na področju upravnega prava.

Predavateljici sta namreč prikazali nekaj konkretnih terminoloških rešitev, ki so jih na uradu normirali s pomočjo strokovnjakov z različnih področij in v okviru posebnih terminoloških delovnih skupin, v tesnem sodelovanju s SLORI-jem. Omenili sta, da ima urad sicer tudi druge pristojnosti, saj poleg terminološkega normiranja pravnega in upravnega besedišča nudi tolmaške in prevajalske storitve za potrebe deželne uprave ter jezikovno izobraževanje in svetovanje za lokalne uprave, ki so vključene v Mrežo za slovenski jezik v javni upravi FJK.

Razpravo je povezoval tržaški odvetnik **Mitja Ozbič**, ki je bil tudi idejni pobudnik in režiser vseh treh dosedanjih srečanj. Dogodek je bil v celoti posnet, vsa tri video predavanja pa so za ogled na voljo na spletni strani www.slo-ri.org. •

Dr. Rok Svetlič, predstojnik Pravnega inštituta ZRS Koper

Prava ne moremo obsojati vnaprej

V naslednjih vrsticah bi rad nekaj povedal o pravu. O pravih, ki jih srečujemo na vsakem koraku, saj urejajo vse od prečkanja ceste in nakupa v trgovini, do državne ureditve in prepovedi zločinov.

O pravo nimamo najboljšega mnenja. Moti nas več stvari. Ena od teh je formalizem, neživljenjskost, neprilagodljivost, nepotrebno "kompliciranje".

1) Razočaranje nad pravom

Kdo še ni čakal ure dolgo na upravni enoti, da bi uredil nujno zadevo in naposled ugotovil, da mu manjka nek obrazec, na katerega ne bi nihče pri zdravi pameti niti pomislil?

Toda poleg nepotrebne formalizma nas pogosto zmoti še nekaj hujšega: vtis imamo, da pravo ni pravično. Ta pomislek ne zadeva le funkcioniranja prava, pač pa spodnese sam njegov temelj. Beseda "pravo" prihaja iz besede "pravičnost", in če gre tukaj kaj narobe, potlej je reševanje sporov s pomočjo prava nekaj takega kot gašenje požara z bencinom. Nepravičnost prava najpogosteje razumemo kot posledico tega, da ga sprejemajo elite, ki pravila napišejo sebi na kožo. K. Marx je pred poldrugim stoletjem to v Komunističnem manifestu strnjeno povzel: "Pravo je le v zakon povzdignjena volja vladajočega razreda".

Rad bi pokazal, da je ta očitek vendarle pretiran. Nobenega dvoma ni, da lobistični pritiski in interesi centrov moči pustijo nek pečat na pravu. Toda kljub temu ne moremo mimo dejstva, da je v našem pravu zapisana prepoved goljufanja, tatvine, nepravice odpuščanja delavcev, neplačevanja socialnih prispevkov, vrsta zakonov uresničuje načelo solidarnosti in socialne države, zaščito šibkejših stranke, zagotavlja dostopnost do javnega šolstva in zdravstva itd.

Zato je koristno, tako za posameznike kot za družbo v celoti, če začnemo na pravo gledati bolj prizanesljivo. In se naučimo od njega več pričakovati ter zahtevati. Kaj pomagajo delavcu, ki je bil nepravice odpuščen, neštete knjige o etiki in morali, ki ležijo na policah v knjižnici? Kaj mu pomaga še tako iskreno pričanje vseh nas, da se mu je zgodila

krivica? Edino orodje, ki na veljaven način opiše to krivico in lahko doseže njeno popravilo je - pravo. Drugega orodja nimamo, zato se ga splača vzeti resno.

2) Pravo med humanistiko in družboslovjem

Pri nas pravo razvrščamo med družboslovne in ne med humanistične vede. Torej v družbo sociologije, politologije, ekonomije itd. in ne v družbo filozofije, etike, zgodovine, jezikoslovja itd. Na Pravnem inštitutu pri Znanstveno-raziskovalnem središču v Kopru skušamo to enostranskost presegati in izoblikovati uravnotežen pristop k raziskovanju prava. Smo edini pravni inštitut v Sloveniji, ki ni umeščen v okvir pravne fakultete, kar nam daje pomembno primerjalno prednost. Bližina z drugimi inštituti, ki delujejo v okviru iste hiše - Inštitut za filozofske študije, Inštitut za družboslovne študije, Inštitut za zgodovinske študije, Inštitut za jezikoslovne študije in drugi - nam omogoča izjemno širok pogled na pravo. Zato se skušamo na družbena pravila ozreti tako skozi filozofsko, etično, sociološko optiko, kot tudi skozi spoznanja zgodovinopisja, jezikoslovja itd.

Prav tak pristop omogoča, da lahko razumemo razloge za zadržanost do prava, ki so zakoreninjeni v družbi in tudi - kot poskušam pokazati v tem članku - da so mnogi od njih pretirani in nepravilni. Pravu moramo priznati tudi njegov zgodovinski prispevek, da so družbe postajale bolj pravične - s sodobnim principom socialne države in človekovimi pravicami na čelu. Le če upoštevamo obe plati prava, lahko pridobimo uvid v razloge za krizo demokracije ter omogočimo soočanje s sodobnimi izzivi, ki iz tega izhajajo.

3) Neetično pravo in etična etika

Prva napaka, ki jo delamo pri pogledu na pravo, je, da ga vidimo kot podrejenega etiki. Če se zgodi krivica,

bomo prej rekli, da se je zgodilo nekaj neetičnega, kot da se je zgodilo nekaj protipravnega. Za to obstaja dober razlog. Dogodke najlažje ocenjujemo na podlagi neposrednega občutka za pravičnost, ki je dostopen vsakomur od nas. S pravom je drugače, gre za zapleten in težko razumljiv sistem, ki povrh vsega vsebinsko zaostaja za etiko: šele ko zakonodajalec spozna tisto, kar narekuje etika, naj se loti pisanja zakonov. Naloga zakonodajalca namreč je, da idejo pravičnosti v čim večji meri prelije v zakone. Na kratko, etiko razumemo kot "original", pravo pa kot "kopijo".

To je prvi - načelni - razlog za vsakodnevno zadržanost do prava. Drugi razlog je zgodovinski in je za nas Slovence še bolj oprijemljiv: pravo je bilo nešteto krat zlorabljeno s strani režimov. Kot narod imamo s tem poglavjem zgodovine žal zelo bogate izkušnje. Resda zloraba prava ni nekaj novega, slavna spomenica zavržnim dejanjem oblasti je že Sofoklejeva drama Antigona iz 5. stoletja pr. n. št. Vseeno pa ostaja 20. stoletje najbogatejša učilnica tega, kaj lahko postane pravo, če ga dobi v roke totalitarni režim.

To sta dva poglavitna razloga, načelni in zgodovinski, zaradi katerih smo do prava zadržani in krivice raje presojava s pomočjo etike. Pravo naj bi bilo v najboljšem primeru kopija originala, tj. etičnega uvida, in zato vselej v neki meri nepopolno. V najslabšem primeru pa naj bi bilo pravo meč v rokah oblasti in vse je odvisno od tega, do kod je oblastna elita pripravljena iti: le do izkoriščanja množic ali vse do zločinskih dejanj.

4) Etično pravo in neetična etika

Ta zadržanost do prava - čeprav v mnogih vidikih razumljiva - je žal enostranska in dolgoročno škodljiva. Videli bomo, da etika potrebuje pravo, kot pravo potrebuje etiko. Ne smemo pozabiti, da so se vsi veliki totalitarni režimi 20. stoletja sprva pojavili prav kot etični koncepti. Boljše vsem je zrasel iz hrepenenja po pravičnejšem

svetu. Fašizem in nacizem sta se hranila iz frustracije, iz prepričanja, da se je italijanskemu in nemškemu narodu zgodila krivica. In da imata zato pravico do povrnitve zgodovinske veličine za vsako ceno.

Miniti je moralo nekaj časa, da so te zavržne ideje o "pravičnosti" postale del pravnega sistema, da so sodišča v imenu le-teh razsojala. Ne smemo pozabiti, da se je tedanje pravo temu upiralo, Adolf Hitler je bil npr. obsojen na zaporno kazen. Nešteto krat je bilo zastavljeno vprašanje, ali bi se dalo barbarstvo totalitarizmov 20. stoletja preprečiti. Dogajanja v Evropi so bila tedaj tako silovita, da marsikdo o tem dvomi. Toda, če bi se vendarle dalo pogubo preprečiti, bi pri tem imelo ključno vlogo prav pravo!

Gre za sistem, ki nastaja počasi in je izjemno razvejan. Zato se ne pusti tako hitro obrniti na glavo, kot se spreminja mnenje udeležencev populističnih političnih zborovanj. Če je bilo kaj upanja, da npr. nacizem ne bi začel uresničevati svojih idej, je to upanje slonelo prav na pravnem redu weimarske republike in njenih institucijah.

5) Pravu v zagovor

Pravo in etika se ne izključujeta neizogibno. To se seveda lahko zgodi, pravo lahko postane instrument za zločinske politike. Toda lahko se zgodi tudi obratno: tudi etika lahko izgubi glavo! V demokratičnih ureditvah so v pravo vnesene vse ključne vrednote, ki jih imamo za temelj našega sobivanja. Prepovedani so zločini, žalitev, tatvina, korupcija in tako naprej. Sprejeti moramo dejstvo, da je pravo ta trenutek edini sistem pravil, s katerimi lahko neetična dejanja zaznamo in tudi na učinkovit način preprečujemo.

Seveda imamo slabe in celo krivične zakone, ki jih bomo morali spremeniti in približati človeku. Kljub temu ni prav, če pravo obsojamo že vnaprej. Prava ne smemo idealizirati, lahko ga pa jemljemo kot orodje, od katerega moramo zahtevati največ, kar nam lahko nudi. •

Dr. Rok Svetlič

Sprejeti moramo dejstvo, da je pravo ta trenutek edini sistem pravil, s katerimi lahko neetična dejanja zaznamo in tudi na učinkovit način preprečujemo.

Glossae: v knjigi zbrane glose dr. Jožeta Pirjevca, objavljene v Primorskem dnevniku (1978-2020)

Izbor tedenskih glos

V okviru znanstvene založbe Annales ZRS je izšla nova knjižna uspešnica Glossae akademika Jožeta Pirjevca, dolgoletnega sodelavca Inštituta za zgodovinske študije ZRS Koper.

V več kot štirideset let akademik **Jože Pirjavec** objavlja v Primorskem dnevniku tedensko kolumno, ki jo je naslovil z antično besedo "glose". Gre za beležke, ki so jih sholarji pisali na rob pergamentov v komentar glavnemu besedilu. Tako je tudi sam avtor spremljal sodobne dogodke doma in po svetu in jih pritrdilno ali plemično komentiral. V času se je nabralo ogromno gradiva, ki ga je bilo treba izbrati in tematsko urediti. To nelahko nalogo je prevzel avtorjev dolgoletni prijatelj, novinar in diplomat **Anton Rupnik** iz prepričanja, da so "Pirjevčeve glo-

se" zrcalo časa, v katerem živimo. Za naslov je avtor izbral latinsko različico besede "glossae", da poudari značilnost zamejca, ki je obiskoval slovenski klasični licej v Trstu in je v stiku z grško ter latinsko kulturo dobil smisel za mero: do sebe in drugih.

Nekoliko ironični odnos do sebe je skušal prikazati s sliko na platnici, ki jo je **Jernej Vilfan** naslovil: "Jože Pirjavec osvobaja Trst". Po fotografiji, ki je desetletja spremljala Pirjevčeve glose, je Vilfan predstavil avtorja v trebuhu ogromnega kita in s tem povedal, da ne more ničesar osvobajati, še samega sebe ne ...

Jože Pirjavec

Glossae

Naslovnica nove knjige Jožeta Pirjevca

"Priznati moram, da pišem glose z veseljem, obenem pa, da jih ne pišem brez samocenzure. Čeprav sem v svojih ocenah pogosto rezek in plemično ironičen, pazim, da nisem do nikogar osebno žaljiv. Ne pozabljam pa tudi, da je Primorski dnevnik za preživetje odvisen od finančne podpore Italije in Slovenije, kar narekuje določen takt do politične nomenklature obeh držav. Bolj do slovenske kot do italijanske. Kolikor vem, namreč z italijanske strani ni prišlo nikoli do pritožb zaradi kritičnega tona mojih glos, česar pa ne morem reči glede slovenske." Tako je v uvodni besedi zapisal Jože Pirjavec. •

Dr. Maja Podgornik, predstojnica Inštituta za oljkarstvo ZRS Koper, o stanju v panogi in zagatah inštituta po požaru pred tremi letu

“Oljkarstvo ima velik potencial”

Inštitut za oljkarstvo ima na področju delovanja ZRS Koper najbolj trden prostorski domicil, saj ga zaradi njegove dejavnosti ne bi bilo mogoče nikamor preseliti. Inštitut opravlja številne naloge, med drugimi je nacionalni koordinator oljarske panoge. Vodi ga dr. Maja Podgornik, ki je diplomirala in doktorirala na ljubljanski Biotehnični fakulteti. V slovensko oljkarstvo je vpeta celovito, saj ob znanstvenih in strokovnih nalogah v okviru inštituta deluje tudi v oljarskih združenjih, kjer ima neposreden stik s pridelovalci. Ti delu inštituta zaupajo, kar dokazuje tudi veliko povpraševanje po laboratorijskih analizah oljčnega olja, kar je ena od ključnih inštitutovih dejavnosti.

SAŠO DRAVINEC
Primorske novice

“Oljkarstvo ima v Sloveniji velik potencial, tako z vidika trajnostnega prehranskega sistema, kot tudi z vidika ohranjanja kakovosti okolja in trajnostnega turizma.”

• **V kakšni kondiciji je slovensko oljkarstvo? Je počasnejša razvojna rast morebiti znak krize?**

“Oljkarstvo je na območju Istre in Goriške prisotno že od antike. V slovenski Istri je danes zasajenih kar 96 odstotkov vseh oljčnih dreves v Sloveniji. Celotni prihodek panoge je med 10 in 15 milijoni evrov letno.

Oljčniki so se od leta 1985 povečali s 460 na današnjih 2400 hektarjev. Trend naraščanja površin je spodbuden, še posebej na Goriškem in v Brdih, vendar sočasno opažamo tudi opuščanje oljčnikov v polni rodnosti, v največji meri zaradi pomanjkanja delovne sile ob obrezovanju in obiranju.

Slovensko oljčno olje je zaradi posebnosti slovenskega oljkarstva, kot so neugodna starostna struktura oljkarjev, nihanje pridelave med leti, razdrobljenosti, gričevnatega reliefa, visokih pridelovalnih in predelovalnih stroškov, visokih stroškov postopkov certificiranja (glede na majhnost) za vključitev v evropsko shemo kakovosti, cenovno nekonkurenčno v primerjavi z oljčnimi olji drugih evropskih evropskih držav. Za boljše konkurenčnost slovenskega oljčnega olja bi morale biti finančne pomoči primerljive z ostalimi državami iz EU, kjer zagotavljajo pomoč glede na strategijo sektorja in ne le na površino zasajene kulture.

Vrzel slovenskega oljkarstva je mogoče prepoznati tudi v pomankljivi sistemski organiziranosti panoge, predvsem v zagotavljanju finančne podpore za vzpostavitev in delovanje ustrezne razvojno-raziskovalne infrastrukture - laboratorijev in kmetijskih površin.”

• **Vendarle pa je oljkarstvo perspektivna panoga, če je povezano z drugimi dejavnostmi.**

“Ja, kljub vsemu ima oljkarstvo v Sloveniji velik potencial, tako z vidika trajnostnega prehranskega sistema, kot tudi z vidika ohranjanja kakovosti okolja in trajnostnega turizma, ki sta pomembna stebra makroregionalne strategije jadransko-jonske regije.

Še več, ekstra deviško oljčno olje je bil prvi slovenski pridelek, vpisan v EU register zaščitene oznake geografskega porekla, vrhunska kakovost ekstra deviških oljčnih olj pa večkrat prepoznana in nagrajena na mednarodnih tekmovanjih. Slovenski oljkarji so s svojim vrhunskim oljem pripomogli, da je bila Istrska regija tudi večkrat razglašena za eno izmed najboljših oljčnih regij na svetu. Res je, da je stopnja samooskrbe z oljčnim oljem v Sloveniji nizka in da je delež tržno usmerjenih oljkarjev vrhunskega oljčnega olja majhen, a se poraba oljčnega olja iz leta v leto povečuje.”

• **Kakšni izzivi čakajo oljkarje v spreminjajočih se časih?**

“Načrti trajnostnega prehranskega sistema, opredeljeni v Evropskem

Dr. Maja Podgornik, predstojnica Inštituta za oljkarstvo ZRS Koper

zelenem dogovoru, kot tudi brezkompromisna odvisnost kmetijstva od klimatskih sprememb, postavljajo oljkarje v nezavidljiv položaj. Klimatske spremembe že vplivajo na evolucijske prilagoditve in hitro rast populaciji škodljivih organizmov. Močnejši in pogostejši napadi škodljivih organizmov ter manjši nabori registriranih aktivnih snovi narekujejo, da splošna priporočila o izvedbi varstvenih ukrepov ne bodo več zagotavljala učinkovitega varstva rastlin, saj bo hkrati potrebno izpolnjevati tako visoke standarde kakovosti hrane kot tudi zahteve trajnostnega razvoja in varstva okolja.

Uvedba preventivnih ukrepov spremljanja škodljivih organizmov, preučevanje njihove biologije in odziva na okolje, ter spremljanje njihovega razvoja na nivoju posamezne lokacije oziroma nasada, je osnovni ključ do učinkovitega trajnostnega varstva rastlin.

Za učinkovito blaženje podnebnih sprememb bo, kljub omejenim vodnim virom in zapletenim postopkom pridobivanja vseh potrebnih dovoljenj za namene namakanja potrebno resno razmisliti tudi o uvedbi namakalnih sistemov v oljčne nasade, saj bo le tako mogoče ohraniti pridelovalni potencial kmetijskih zemljišč, zagotoviti stabilnost pridelave in povečati konkurenčnost slovenskega oljkarstva.”

• **Kako tem izzivom sledi Inštitut za oljkarstvo pri Znanstveno raziskovalnem središču Koper?**

“Neprestano sledimo dosežkom tujih in domačih znanstvenih in strokovnih organizacij ter sodelujemo z njimi. Pridobljeno znanje nadgrajujemo z lastnimi raziskavami, ki jih opravljamo v okviru nacionalnih in mednarodnih pro-

jektov, teh smo skupno opravili že 50. Posebno pozornost namenjam predvsem preciznemu kmetijstvu, vplivu klimatski razmer na pojav škodljivcev in odzivu sortimenta na spremenjene okoljske pogoje.”

• **Katere so najpomembnejše naloge inštituta?**

“Raziskave s področja kakovosti in varnosti živil, tehnologij pridelave in predelave oljk, oljčnega olja in ostalih sredozemskih kultur, varstva okolja in klimatskih sprememb. Že od leta 1994 inštitut skrbi za družbeni, strokovni, znanstveni, tehnološki in tudi gospodarski razvoj oljkarstva v Sloveniji.

Neposredno je vpet v okolje in mednarodni prostor. Skrbi tudi za prenos znanja na študente, v lokalno skupnost, nacionalne in mednarodne organizacije, pa tudi na javne agencije in organe, ki se ukvarjajo z oljkarstvom, meroslovljem, varovanjem zdravja, kakovostjo živil in kmetijstvom.

Po izjemnih naporih in dolgotrajnih prizadevanjih je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano leta 2017 inštitut imenovalo za izvajalca javne službe strokovnih nalog v pridelavi kmetijskih rastlin za področje oljkarstva. Do tedaj je tako strokovno kot raziskovalno delo temeljilo izključno na mednarodnih in nacionalnih projektih.”

• **Na področju analitike morate zagotavljati mednarodne standarde, kar je zahtevna naloga in še težja zaradi prostorske stiske, saj je vaš laboratorij na rezervni lokaciji po nesrečnem požaru. Kam je na tem področju vaš inštitut uvrščen v evropskem oziroma svetovnem merilu?**

“Laboratorij Inštituta za oljkarstvo ZRS Koper je že leta dobro prepoznaten v mednarodnem pros-

toru. Odličnost in visoka specializiranost laboratorija sta vsako leto potrjeni na podlagi uspešno opravljenih mednarodnih laboratorijskih testiranj v dveh medlaboratorijskih primerjavah. Osebe laboratorija validira nove metode in spremlja novosti s področja ugotavljanja kakovosti in potvorb oljčnega olja, sodeluje v mednarodnih odborih in prenaša znanja iz mednarodnega prostora v slovenski raziskovalni prostor. Na podlagi rezultatov primerjav se laboratorij že od ustanovitve vsako leto uvršča na seznam laboratorijev Mednarodnega sveta za oljke. Leta 2009 je bil imenovan za nosilca nacionalnega etalona za množino snovi in si je s svojo meroslovno odličnostjo zagotovil članstvo v konzorciju najboljših raziskovalnih meroslovnih laboratorijev v EU. Trenutno dela na dveh zelo odmevnih raziskovalnih projektih v programu Horizon 2020.”

• **Kakšen je odnos države in lokalnih skupnosti do vaše ustanove?**

“Zamisel ZRS Koper o zasnovi raziskovalnega centra za potrebe kmetijstva v obalno-kraški regiji so že leta 1997 podprle vse istrske občine, MIZŠ, MKGP ter Društvo oljkarjev slovenske Istre. V obdobju 1997-2004 je inštitut na področju oljkarstva pridobil številne EU projekte, ki so vodili v izgradnjo nujno potrebne infrastrukturnega centra za področje oljkarstva in sredozemskega kmetijstva. Center mediteranskih kultur in laboratorij Inštituta za oljkarstvo ZRS Koper v Kampusu Livade v Izoli sta končno zaživela v letu 2017, a zaradi katastrofalne nesreče žal le nekaj mesecev. Z velikimi naporji smo se preselili v stare prostore in tako ohranili akreditirano dejavnost laboratorija in raziskovalno odličnost.

Kljub podpori lokalnega okolja in obetavnim obljubam pristojnih organov dobra tri leta po požaru konkretnih rezultatov in rešitev ni. Več desetletna agonija zagotavljanja ustreznih prostorov se nadaljuje. Inštitut za oljkarstvo z nacionalnim referenčnim laboratorijem, ki je uvrščen v sam evropski vrh, ostaja v začasno najetih prostorih. Ti so za delovanje nacionalnega referenčnega laboratorija, kateremu država pripisuje pomembno vlogo, neprimerni in resno ogrožajo izgubo akreditacije in z njo povezano dejavnostjo.

Reševanje prostorskega problema inštituta je na našem dnevnem redu nujnih nalog tako rekoč vsak dan in poiskali smo več možnih ustreznih rešitev, toda zdi se, da se odgovorni te nujnosti ne zavedajo. Znašli smo se namreč v podajanju žogice odgovornosti med MIZŠ in MKGP. Videti je, kot da bi pozabili, da je naš ustanovitelj vlada. Deklarativno podajanje podpore in pomembne vloge inštituta s strani države ne pomaga, če ni volje za konkretne rešitve. In če do teh ne bo prišlo v zelo kratkem času bodo posledice za slovensko oljkarstvo hude.” •

Dr. Zaira Vidau, raziskovalka in vodja projektov, namenja posebno pozornost slovenski narodni skupnosti v Italiji

Mladi podobni ... in različni

Dr. Zaira Vidau je zaposlena na Slovenskem raziskovalnem inštitutu (SLORI) v Trstu kot raziskovalka in vodja projektov, kjer je tudi predsednica znanstvenega sveta. Pri svojem raziskovalnem delu sega na polja pravnega varstva in politične participacije narodnih in jezikovnih manjšin v Italiji in Evropi, pri čemer posebno pozornost posveča slovenski narodni skupnosti v Italiji. Ob tem preučuje še javno rabo manjšinskih in regionalnih jezikov v Furlaniji Julijski krajini, medkulturno izobraževanje in komunikacijo ter mladinsko participacijo in društva Slovencev v Italiji.

JARUŠKA MAJOVSKI
Primorski dnevnik

• **Eden izmed velikih protagonistov letošnjega leta je tržaški Narodni dom, v zvezi s katerim je bil na dan stoletnice požiga formaliziran dogovor o njegovi vrnitvi slovenski narodni skupnosti v Italiji. Pred tem ste pri Sloriju pripravil raziskavo o prihodnosti te stavbe.**

“Dobra plat letošnjega obeleževanja stoletnice požiga Narodnega doma se mi zdi ta, da se je vodstvo manjšine oziroma krovni organizaciji, odločilo za programski pristop k tej temi. Kot eno izmed orodij so izbrali preverjanje zanimanja med organizacijami in društvi, ki bi se potencialno lahko vselile v Narodni dom. To je bila dobra strateška izbira in upam, da se bo ta pristop tudi ohranil. Vemo namreč, da bo proces vračanja Narodnega doma dolgoročen in da se bo vselitev zgodila šele čez nekaj let.

Pri samem raziskovanju nas je razveselilo, da je večina organizacij in društev, s katerimi smo stopili v stik, to so predvsem tista, ki že delujejo v tržaškem mestnem središču, izrazila zanimanje za vselitev v to stavbo. Poleg tega se je pri izpolnjevanju vprašalnika poznalo, da se je sprožila debata o Narodnem domu in o tem, kaj pomeni slovenska prisotnost v mestnem središču, pri čemer je bil opazen nekakšen čut za odgovornost, kar lahko interpretiramo kot to, da smo skupaj začeli razmišljati o neki novi možni obliki prisotnosti Slovencev v samem mestnem središču.”

• **Sodelovali ste pri raziskavi o družbenih in kulturnih kontekstih ter sodobnih izzivih mladih v slovenskem zamejstvu. Bi poskusili začrtati nekaj skupnih točk med različnimi narodnimi skupnostmi zunaj meja Republike Slovenije?**

“Največ podobnosti smo opazili pri dinamikah Slovencev v Italiji in v Avstriji. Podobni smo si z vidika položaja, v katerem se nahajamo in po strukturi organiziranosti. Pri Slovencih na Madžarskem in Hrvaškem je stanje precej različno. Opažali smo podobnosti, a tudi razlike, npr. pri motivacijah o tem, zakaj se mladi ljudje opredeljujejo za Slovence oziroma zakaj želijo ohranjati in razvijati svojo identiteto ter delovati v sklopu svoje skupnosti. Pri nas in na Koroškem so te zadeve večkrat družinsko pogojene, nanje pa vpliva tudi razvitost strukture teh skupnosti, začenši s šolo in potem dalje s športom, kulturo in vsem ostalim.

Na Madžarskem nas je presenetilo, da mladi na anketo niso odgovarjali v slovenščini, medtem ko pri nas in na Koroškem v glavnem so. Tu so opazne razlike v rabi slovenščine v vsakdanjem življenju in s tem povezan prestiž slovenskega jezika, ki se je v Italiji in Avstriji dvignil zlasti po padcu Berlinskega zidu in z osamosvojitvijo Slovenije, kar pozna denimo

Dr. Zaira Vidau

v šolah, kjer je več otrok iz mešanih ali zakonov, kjer oba starša govorita večinski jezik, medtem ko na Madžarskem takega pojava nismo opazili.

Zanimiv primer pa so Slovenci na Hrvaškem, ki so ... kako bi rekla, zelo sveža narodna skupnost, ki šele nastavlja veliko stvari, v nekaterih okoljih pa je tudi zelo dinamična. Tam pa smo opazili, da je znanje slovenščine povezano tudi z možnostmi izobraževanja in iskanja zaposlitve.”

• **Kako pa je s tem pri nas? Se vam zdi, da mladi vidijo slovensko okolje kot zanimivo, stimulatивно z vidika zaposlitve?**

“Nekateri sodelujoči pri raziskavi so izkazali veliko pozornost do okolja, v katerem živijo. Ti v obdobju srednješolskega izobraževanja razvijejo nek občutek o tem, da bi radi ostali v svojem okolju in da bi se v tam tudi zaposlili. So pa tudi drugi, ki razmišljajo kot pač razmišljajo mladi ljudje v današnjem svetu - odprti so na 360 stopinj.

Prednost znanja slovenščine je, da lahko greš študirat v Slovenijo, kar mladi v zamejstvu tudi počnejo. Pretok 'študentarije' v Ljubljano in Koper obstaja in del teh mladih tudi ostane v Sloveniji. To je po eni strani pozitivno, ker dokazuje, da še vedno dihamo skupaj s pojmom slovenskega naroda, če ga lahko tako še poimenujemo, torej imamo nek pretok z vidika intelektualnega potenciala. Po drugi strani pa je za samo manjšino negativno, ker predstavlja izgubo kadrov, se pa umešča v nek splošen družbeni trend bega možganov, ki je zelo izrazit tudi pri nas. Razsežnost tega pojava so pokazali tudi intervjuji iz zadnjih let v Primorskem dnevniku, ki je poiskal Slovence iz Italije, razpršene po Evropi in po svetu.

Osebo se mi zdi dobro, da so mladi integrirani v družbo oziroma to, da naša družba odraža trende, ki so normalni v širši družbi. V nasprotnem primeru bi se lahko spraševali o morebitni getoizaciji naše skupnosti. Skratka to je pokazatelj, da smo s tega vidika ... evropski državljani.”

• **Številne raziskave nakazujejo na to, da čim bolj je večinsko prebivalstvo v stiku z manjšinami, tem lažje je sobivanje in medsebojno sodelovanje. Se vam zdi slovenska narodna skupnost v Italiji uspešna pri lastni promociji?**

“Nekatere organizacije so bolj pozorne do tega, kako se predstavljamo recimo v italijanski javnosti, druge nekoliko manj. Stanje bi se dalo izboljšati. Trenutno nimamo neke strukturirane dejavnosti, ki bi omogočila enovito, celostno predstavljanje Slovencev v Italiji. Nimamo nekega 'branda' oziroma blagovne znamke, promocija je razpršena.

V sodelovanju z bližnjimi narodnimi skupnostmi, kot so Italijani v Istri ali Furlani, večkrat predstavljamo te jezikovne skupnosti v šolah, na univerzah ali za mlade nasploh. Ko govorimo o tem, da je naš prostor večjezičen in večkulturnen ter zakaj se to dogaja, tudi v povezavi z vprašanjem meje, vedno dobimo zelo dober odziv. Občutek je, da s tem ljudem odpiraš obzorja. V Furlaniji Julijski krajini šolski programi namreč ne predvidevajo, da bi obravnavali tudi te vidike družbe, v kateri živimo, tako da to ostaja potem odvisno od občutljivosti posameznega učitelja oziroma profesorja. Tudi večinski mediji precej pešajo na tem področju oziroma se ukvarjajo z manjšinami takrat, ko so kakšne bolj senzacionalne novice.

Dobro bi bilo, da bi slovenske organizacije v Italiji delale tudi na tej ravni, na negovanju odnosov, ki širijo obojestransko obzorja. Seveda je za tovrstno delovanje treba imeti ustrezno kadrovsko strukturo in del razpoložljivih finančnih sredstev nameniti tudi za promocijo, če se pač odloči, da je to ena izmed smiselnih potez za Slovence v Italiji.”

• **V zadnjem obdobju potekajo intenzivna prizadevanja za to, da bi se slovenski narodni skupnosti v Italiji zagotovilo politično zastopstvo v italijanskem parlamentu. Pri svojem raziskovanju se ukvarjate tudi s politično participacijo. Kako gledate na to vprašanje?**

“Trenutno se rešitev še išče in upamo, da se bo tudi našla. To zelo verjetno ne bo sad neke pravne podlage, ki je trenutno zelo šibka, saj razen tistega stavka v zaščitnem zakonu, v katerem so omenjeni ukrepi za olajšano izvolitev predstavnika slovenske narodne skupnosti, veliko drugega ni, temveč bo morebiten rezultat procesa odvisen od prizadevanja političnega vodstva, ki ga trenutno premorejo Slovenci v Italiji, torej od izvoljenih predstavnikov v sodelovanju s krovnimi organizacijama, ne nazadnje pa tudi s slovensko diplomacijo.

Pri tem je treba sicer upoštevati, da je politično predstavništvo Slovencev v Italiji pluralno, zaradi česar nimamo samo samo ene stranke ali ene krovne, pač pa imamo več glasov. In izziv tiči ravno v tem - kako to pluralnost usmeriti proti cilju ohranitve političnega predstavništva v italijanskem parlamentu. V procesu političnega pogajanja za zastopstvo vsekakor ne bo odveč sklicevanje na rešitve, s katerimi so to vprašanje rešili za druge manjšine v Italiji.”

—
“Prednost znanja slovenščine je, da lahko greš študirat v Slovenijo, kar mladi v zamejstvu tudi počnejo. Pretok 'študentarije' v Ljubljano in Koper obstaja in del teh mladih tudi ostane v Sloveniji.”

Sodelavci Inštituta za kineziološke raziskave ZRS Koper že ob prvem valu epidemije pripravili nasvete za gibanje

(P)ostanite aktivni

Časi, ki jih živimo niso prijazni, epidemija covida-19 in ukrepi za njeno zaježitev so krepko posegli v naš vsakdan, kjer najbolj pogrešamo gibanje. Spremembam ukrepov in iskanju novih rešitev za zaježitev prenosa okužbe smo priča tako rekoč na dnevni ravni.

V ospredju tega iskanja so, žal, vse druge dejavnosti, bolj malo pa se posvečamo zagotavljanju človekove osnovne potrebe - gibalne aktivnosti. Tudi v današnjih okoliščinah, v katerih smo se znašli zaradi nevarnosti pred okužbo, moramo ostati dovolj gibalno aktivni!

Poskrbimo za odpornost

Poleg higienskih ukrepov je najpomembnejša zaščita prav odpornost našega organizma, ki jo lahko dosežemo predvsem z gibanjem. Človekov organizem se je v milijonih let oblikoval in razvijal z zoperstavljanjem težnosti, naši predniki so z razvojem pokončne drže in vsakodnevnim gibanjem razvili edinstven skeletno-mišični sistem, živčni, srčno-žilni in dihalni sistem in delovanje celotnega organizma podredil svojim opraviлом, ki jih je vodil edinstven um. Razvoju človeške vrste je tako sledil edinstven vzorec razvitosti kognitivnih (spoznavnih), družbenih in gibalnih sposobnosti. Predvsem pa je (bila) edinstvena zmožnost povezovanja in prepletanja vseh treh dimenzij v različnih dejavnostih in okoljih.

Prav ta pa je v zadnjih desetletjih (še posebej po letu 1993, odkar je medmrežje komercialno dosegljivo), predvsem s hitrim in velikim razmahom informacijskih (pametnih) tehnologij in digitalizacije

Naslovnica knjižice, v kateri so uporabni nasveti za gibanje.

družbe, že bila postavljena pred izziv. Še posebej so postale ogrožene gibalne sposobnosti posameznika in s tem njegova funkcionalna zmožnost. Pomanjkanje gibanja smo lahko delno nadoknadili z rekreacijo in športom - kaj pa zdaj, v času takih omejitev gibanja kot jih živimo danes?

Knjižica je dosegljiva tudi na spletu

Sodelavci Inštituta za kineziološke raziskave ZRS Koper smo se

s podporo zavarovalnice Generali že ob pojavu prvega vala odločili, da svoje nasvete ponudimo vsem, ki bi želeli nadoknaditi nujno potrebo po gibanju. Pri tem nismo pozabili tudi na najranljivejše v populaciji starejših in vse tiste, ki so še dodatno ogroženi zaradi drugih kroničnih bolezni. Sedaj mineva že slabo leto od pojava epidemije in vsebina knjižice je še vedno zelo aktualna. Dodamo lahko le pomembno spodbudo, da čim več vsebin izvedemo na svežem zraku v naravi.

Knjižico so s predgovori pospremili strokovnjaki iz zdravniških vrst iz Splošne bolnišnice Izola in Univerzitetnega kliničnega centra Maribor ter varuh človekovih pravic, kar ji daje dodatno razsežnost. Podarili smo jo številnim centrom dnevnih aktivnosti, domovom ostarelih, zdravstvenim domovom in bolnicam. Vsem, ki si jo želijo pa je dosegljiva brezplačno na spletnem naslovu <https://www.zrs-kp.si> ali neposredno https://www.zrs-kp.si/wp-content/uploads/2020/04/Postanite-aktivni_SPLETNA-IZDAJA.pdf.

Knjižica z naslovom Ostanite doma (P)ostanite aktivni podaja učinkovit odgovor na izziv, kako povečati odpornost z vadbo in kako ostati zdrav. V njej boste na 55 straneh našli osnove za zdravo in posamezniku prilagojeno gibalno vadbo: opredelitev ravni pripravljenosti; razporeditev vadbe od ogrevanja do zaključnega dela; glavne poudarke vsebine posameznih delov vadbe; nekaj predlogov posameznih vaj s slikovnim materialom in tudi prehranske nasvete za posamezno skupino. Vabljeni k uporabi nasvetov, vam s pozdravom enega izmed uvodničarjev želimo vse dobro 2021 ter da "Ostanite zdravi, svoje telo pa uporabite kot orodje in zdravilo".

Avtorji knjižice so **Rado Pišot, Matej Kleva, Kaja Teraž, Armin Paravlič, Uroš Marušič, Saša Pišot in Boštjan Šimunič**. •

ECO-SMART: Tržišče ekosistemskih storitev za napredno politiko zaščite območij Natura 2000

Zaščita ekosistemskih storitev

Ekosistemi nudijo človeški družbi številne oprijemljive materialne in nematerialne koristi, čeprav se tega premalo zavedamo ali pa jih jemljemo kot samoumevne in neomejene. To so vse storitve in dobrine, od hrane, ki jo uživamo, do zraka, ki ga dihamo, imenovane ekosistemske storitve, ki jih ljudje posredno in neposredno uživamo zaradi delovanja ekosistemov.

Številne raziskave in poročila mednarodnih okoljskih organizacij ugotavljajo, da v moderni dobi človek zaradi naraščajočega števila prebivalstva in s tem rastočih potreb po hrani, vodi, surovinah ter zaradi življenjskega sloga, gospodarstva in prekomerne izrabe naravnih virov spreminja ekosisteme hitreje in obširneje kot v katerem koli primerljivem obdobju človeške zgodovine.

Inovativen sistem spodbud

Z zmanjševanjem biotske pestrosti je ogrožena tudi sposobnost ekosistemov, da bi še naprej zagotavljali številne ekosistemske koristi, kot so na primer zaščita pred poplavami, čist zrak in uravnavanje podnebja. Sredozemski obalni ekosistemi, ki so vključeni v projekt ECO-SMART, so zelo ranljivi, saj so še posebej izpostavljeni številnim posledicam podnebnih sprememb in drugim antropogenim pritiskom.

Projekt ECO-SMART (Tržišče ekosistemskih storitev za napredno politiko zaščite območij NATURA 2000) je sofinanciran v okviru Programa Sodelovanja Interreg V-A Italija-Slovenija 2014-2020, iz sredstev

Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev. Začel se je izvajati aprila letos in bo trajal 24 mesecev. Italijanski partnerji projekta so Dežela Benečija, ki je tudi vodilni partner, Občina Tržič in Univerza v Padovi. Slovenska partnerja pa sta Regionalni razvojni center Koper (RRC Koper) in Mediteranski inštitut za okoljske študije Znanstveno-raziskovalnega središča Koper (ZRS Koper).

Cilj projekta ECO-SMART je oceniti, preizkusiti in spodbuditi uporabo shem plačil za ekosistemske storitve kot inovativen sistem spodbud preko katerega bi lahko izboljšali način upravljanja in spremljanja posledic podnebnih sprememb na izbranih pilotnih območjih omrežja Natura 2000 v Sloveniji in Italiji. V sklopu projekta

nameravajo tudi oblikovati in spodbuditi uporabo usklajenih lokalnih načrtov za prilagajanje na podnebne spremembe ter s tem hkrati okrepiti odpornost izbranih pilotnih območij Natura 2000 kot tudi lokalnih skupnosti obmejnega območja.

Delavnice že izvajajo

Vse aktivnosti projekta bodo izvajali v sodelovanju s skupnostjo. Zato je še posebej pomembna krepitev zmogljivosti skupnosti glede omenjenih tematik. Analiza potreb deležnikov bo temelj za vključevanje le-teh v dogodke za ozaveščanje in usposabljanje ter v ostale dejavnosti projekta.

Projektne partnerji vključno s sodelavci Mediteranskega inštituta za okoljske študije ZRS Koper (MIOS),

so že začeli z izvajanjem delavnic, ki obravnavajo tematike kot so: delovanje ekosistemov, ekosistemske storitve, sheme plačil za ekosistemske storitve. V nadaljevanju se bodo še posebej poglobili v vzroke in učinke podnebnih sprememb in v vlogo ekosistemov pri blaženju le-teh. Predstavili bodo tudi strategije prilagajanja na podnebne spremembe. Delavnice so namenjene lokalni skupnosti in deležnikom programskega območja Slovenije in Italije ter so še posebej usmerjene k mreženju le-teh, s ciljem, da bi bili pristopi upravljanja območij Natura 2000 in načrti prilagajanja na podnebne spremembe v obmejnem območju čim bolj usklajeni.

V nadaljevanju nameravajo deležnike vključiti tudi v proces oblikovanja lokalnih prilagoditvenih načrtov na osnovi ekosistemskega pristopa, saj z ohranjanjem pomembnih ekosistemskih storitev izbranih območij Natura 2000 le-tem omogočamo tudi večjo odpornost na podnebne spremembe, da bodo lahko zagotavljali dolgoročno blaginjo ter kakovost življenja tako za sedanje kot tudi bodoče generacije. Več informacij na spletni strani (<https://www.ita-slo.eu/eco-smart>) in družbenem omrežju projekta. •

Projekt PoMATURI, posvečen izobraževanju in zaposlitvenemu položaju dijakov, ki so opravili maturo na slovenskih srednjih šolah v Italiji

Izbire nekdanjih maturantov

Drugostopenjske srednje šole v Italiji morajo v okviru samoocenjevanja učnih dejavnosti upoštevati tudi srednjeročne rezultate, ki jih dijaki dosežejo po maturi pri nadaljnjem izobraževanju in vključevanju v svet dela. Zato so ravnatelji drugostopenjskih srednjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem ter Goriškem in Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) oblikovali projekt PoMATURI.

Gre za longitudinalno raziskavo, ki želi s sistematičnim spremljanjem nadaljnje študijske izbire in delovnih izkušenj nekdanjih maturantov opredeliti intelektualni in strokovni potencial mlajših generacij z znanjem slovenskega jezika. Projekt vodi SLORI-jeva raziskovalka **Norina Bogatec**.

Nadpovprečen vpis na univerzo

Zbiranje podatkov se je začelo leta 2008 in poteka v dveh obdobjih maturantove poti: eno leto in štiri leta po maturi. Letošnja analiza vključuje maturante iz leta 2018 in 2019 in nudi vpogled v njihove nadaljnje izbire za izobraževanje. Primerjava z italijanskimi vsedržavnimi trendi pokaže nekaj odklonov pri populaciji maturantov s slovenskih šol v Italiji.

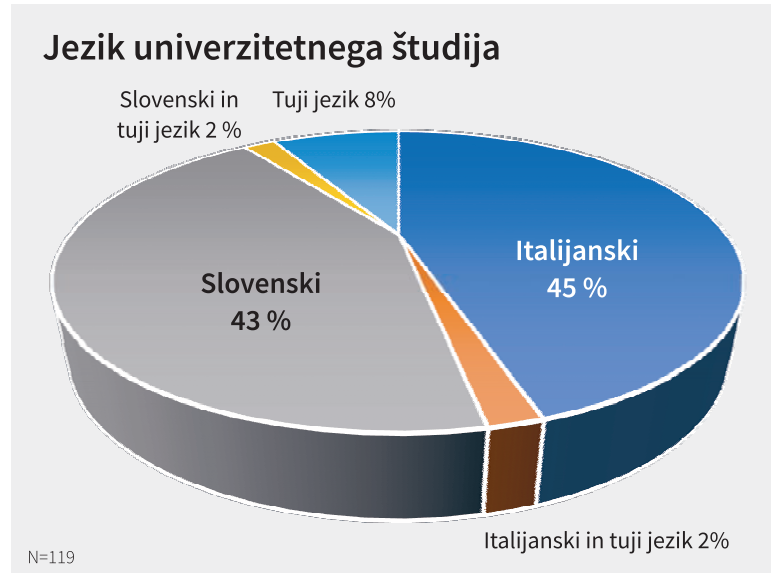
Primerjava navaja nekoliko nadpovprečen vpis na univerzo maturantov s slovenskih šol v razmerju do državnega povprečja (77 odstotkov proti 72 odstotkov), medtem ko je osip univerzitetnih študentov v prvem letniku povsem enak državnemu povprečju (pet odstotkov). Družbeno-ekonomske vede so med maturanti s slovenskih šol bolj priljubljene kot humanistika, ki v Italiji ohranja na

državni ravni prvo mesto med izbranimi smermi univerzitetnih programov. Zanimanje študentov, ki so opravili maturo na slovenskih šolah, je nekoliko večje tudi za naravoslovne in zlasti medicinske discipline, manjše pa za inženirstvo in arhitekturo. Razlike sicer niso pretirane in lestvica študijskih programov od povprečne ključno ne odstopa.

Veliko se jih odloči za študij v Sloveniji

Nedvomno pa je za univerzitetne študente iz slovenskih šol značilna izbira študija v Sloveniji, za katerega se odloči približno polovica anketiranih. Na slovenskih univerzah na primer študirajo vsi anketirani, ki so izbrali športne smeri, velika večina študentov medicinskih ved in skoraj dve tretjini štu-

dentov humanističnih ved. Kot je razvidno iz grafikona, nekaj manj kot polovica univerzitetnih študentov nadaljuje svojo izobraževalno pot v slovenskem jeziku.

Položaj lanskih in predlanskih maturantov bomo ponovno analizirali štiri leta po maturi, ko bomo z novimi podatki preverili uspešnost univerzitetnega študija, stopnjo zaposlenosti in morebitno izseljevanje v tujino. Posebna pozornost bo namenjena njihovim delovnim izkušnjam in poklicnim ambicijam.

S sodelovanjem nekdanjih maturantov namerava inštitut ses-

taviti datoteko poklicnih profilov z znanjem slovenskega jezika. Ta potreba je zelo izrazita pri slovenski narodni skupnosti v Italiji, saj bi s svežimi podatki boljše razumeli, v katero smer se razvija intelektualni in delovni potencial mladih ter katere ukrepe bi bilo treba sprejeti in izvesti, da bi ga čim smotrneje izkoristili.

Informacije o projektu PoMATURI so na voljo na strani <http://www.slori.org/projekti/stanje-nekdanjih-maturantov-drugostopenjskih-srednjih-sol-s-slovenskim-ucnim-jezikom-v-italiji/>.

Informacije in nasveti pri postopkih priznavanja izobrazbe ter poklicnih kvalifikacij

Priročnik za čezmejne študente in diplomante

Sodobne generacije mladih imajo možnost, da študirajo in delajo v drugih državah, saj je načelo prostega pretoka oseb in storitev ključna svoboda evropskih državljanov, zajamčena v Pogodbi o delovanju Evropske unije.

V obmejnem območju je ta pravica še aktualna, saj je tu pretočnost za študij in delo večja. Vendar vemo, da je velikokrat uveljavljanje pravic lahko vse prej kot preprosto. Tako je tudi s pravico do študija in dela v sosednji državi. Evropska pravila nam dovoljujejo, da državljani držav članic opravljamo poklic v državi članici, ki ni država, v kateri smo pridobili svojo poklicno kvalifikacijo. In pri tej kombinaciji mehanizmov se pogosto zatakne, pravila in zakonodaja se namreč razlikujejo: v državi, v kateri študiramo, državi, v kateri si pridobimo poklicno kvalifikacijo, in v državi, v kateri bi se radi zaposlili.

Da bi mladim pomagali razumeti te mehanizme, je v sklopu projekta EDUKA2 nastal priročnik za čezmejne študente. Namenjen je sodobnim generacijam študentov in diplomantov, ki razmišljajo in se odločajo za študij čez mejo.

Priročnik je na voljo v slovenščini in italijanščini na spletni strani www.eduka2.eu/slv/priznavanje-nazivov.

Namen priročnika je mladim ponuditi jasne odgovore in praktične usmeritve pri postopkih priznavanja izobrazbe in poklicnih kvalifikacij v čezmejnem prostoru. Prvi del priročnika obravnava postopke priznavanja izobraževanja za tiste, ki bi radi nadaljevali visokošolsko izobraževanje v drugi državi. Ta del je torej zanimiv predvsem za bodoče študente, ki razmišljajo o študiju v sosednji državi.

Drugi del priročnika pa opisuje postopke za priznanje poklicnih kvalifikacij in je namenjen prvenstveno diplomantom, ki so študij že zaključili oz. ga zaključujejo. Posebna pozornost je namenjena primerom priznavanja poklicnih kvalifikacij s področja vzgoje in izobraževanja v Sloveniji in Italiji. V tem primeru gre namreč za regulirane poklice. Regulirani po-

klici so tisti, za opravljanje katerih so z zakonom predpisani posebni pogoji in potrebne poklicne kvalifikacije. Nacionalni predpisi pa se razlikujejo od države do države, kar pomeni, da mora posameznik, ki si je poklicno kvalifikacijo pridobil v drugi državi, sam sprožiti postopek za priznanje, saj ta mehanizem na meddržavni ravni ni samodejen.

Avtorica priročnika je dr. **Maja Mezgec**, v čezmejni delovni skupini za njegovo pripravo pa sta sodelovali še dr. **Nina Krmac** in mag. **Martina Kovačič-Kuzmič**.

Za magistrska in doktorska dela

SLORI-jev nagradni natečaj

Slovenski raziskovalni inštitut razpisuje nagradni natečaj za zaključna magistrska in doktorska dela. Natečaj je namenjen študentkam in študentom, ki so zaključili magistrski oz. doktorski študij na družboslovnih in humanističnih področjih, s katerimi se ukvarja SLORI.

Sprejemajo tudi diplome štiriletnih študijskih programov, diplome prve bolonjske stopnje pa ne morejo kandidirati na natečaju. Z nagradami SLORI spodbuja mlade in perspektivne diplomante k strokovnemu izpopolnjevanju in raziskovalnemu delu.

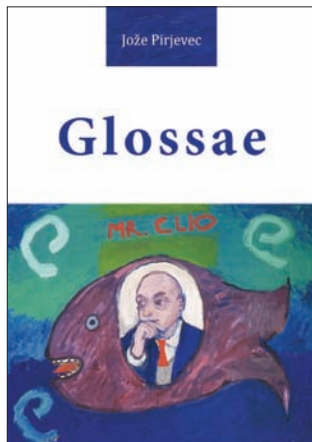
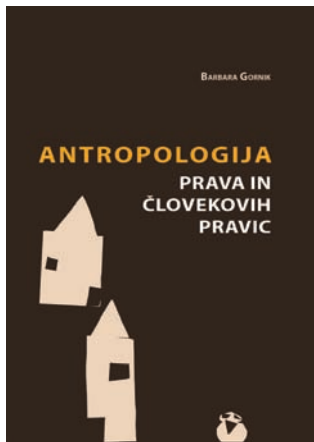
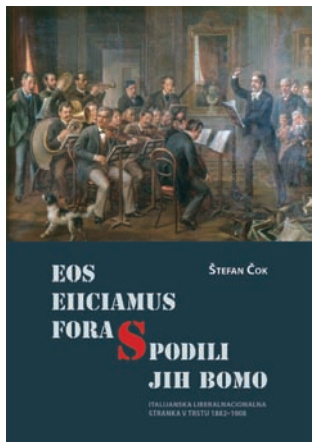
Na nagradni natečaj za študijsko leto 2020/2021 se lahko prijavijo kandidatke in kandidati, ki so magistrirali ali doktorirali na univerzah v Italiji, Sloveniji oz. drugih državah v obdobju od 1. 10. 2017 do 31. 11. 2020, in sicer pod pogojem, da se v preteklih letih na SLORI-jev nagradni natečaj s tem delom še niso prijavili. Prijavijo lahko naloge, ki pomembno ali izvirno prispevajo k poznavanju slovenske skupnosti v Italiji, poznavanju njene družbene

strukture, vloge v naselitvenem in družbenem prostoru, njenih razvojnih procesov na družbenem, kulturnem, političnem, gospodarskem, pravnem in izobraževalnem področju, medetničnih odnosov, identitetnih in jezikovnih praks ter komunikacije. Naloge se lahko ukvarjajo tudi z drugimi vejami manjšinskih študij ali drugimi manjšinskimi skupnostmi, vendar morajo vsebovati primerjavo s slovensko skupnostjo v Italiji ali biti drugače relevantne za razumevanje slovenske stvarnosti v Italiji.

Razpis s prijavo dokumentacijo je objavljen na spletni strani www.slori.org. Rok za oddajo prijavnih dokumentacij je 18. januar 2021, na sedežu inštituta ali po pošti s priporočeno pošiljko, oddano do vključno 18. januarja 2021.

Izbrane naloge bo SLORI nagradil z naslednjimi zneski:

Stopnja študijskega programa	Višina nagrade	Število nagrad	Skupni znesek
magistrska naloga ali diploma štiriletnega študijskega programa	300 EUR	do 2	600 EUR
doktorska naloga	600 EUR	do 2	1200 EUR

IZBOR MONOGRAFIJ, KI SO IZŠLE PRI ZALOŽBI ANNALES ZRS V ZADNJEM OBDOBJU

Spletna knjigarna

<https://www.zrs-kp.si/index.php/shop/>

E-pošta: zalozba-annales@zrs-kp.si

Kontaktne informacije

Naslov: Garibaldijska 1, 6000 Koper
Telefon: (05) 663 77 00
E-pošta: info@zrs-kp.si
Spletna stran: www.zrs-kp.si
Facebook: Zrs Koper

DOGODKI

Izvedli smo

- 14. decembra, ZRS Koper je povabil vse zainteresirane k sodelovanju na javnem natečaju za oblikovanje promocijske slikovne podobe (plakata) ZRS Koper, ki bo dopolnjevala celostno grafično podobo in komunicirala delovanje, vizijo ter poslanstvo ZRS Koper. Natečajne naloge je potrebno oddati do 20. januarja 2021 do 12. ure na naslov naročnika. Razpisna dokumentacija je objavljena na spletni strani naročnika: <https://www.zrs-kp.si/> (zavihek "VEČ O NAS > Javna naročila in razpisi");
- 16. decembra, dan ARRS, razglasitev Odlični v znanosti: dr. Jože Pirjevec, Inštitut za zgodovinske študije ZRS Koper, in dr. Zoran Milanović, Inštitut za kineziološke raziskave ZRS Koper;
- od 10. do 17. decembra 2020, Annales ZRS, znanstvena založba Znanstveno-raziskovalnega središča Koper, je sodelovala na virtualnem sejmu »Knjige n@ recept« (humanistika in družboslovje), ki ga je organizirala Založba ZRC;
- 15. decembra, spletna predstavitev (<https://m.youtube.com/watch?v=Kbvg83lm42g>) znanstvene monografije avtorice dr. Vesne Mikolič "Izrazi moči slovenskega jezika", Inštitut za jezikoslovne študije ZRS Koper.

RAZISKOVANJE

- Položaj in perspektive slovenske narodne skupnosti v Italiji na temeljnih ravneh njene družbene pojavnosti: demografija, pravni položaj, družbeno-politična ureditev, znanje in raba jezika, šolstvo, gospodarstvo, kultura, šport, mladi;
- oblike sobivanja v večetničnih in večjezikovnih družbah s poudarkom na slovensko-italijanskem kulturnem stikanju;
- razvojni procesi v obmejnih območjih in izzivi čezmejnega sodelovanja.

JEZIKOVNA PODPORA

- Jezikovno načrtovanje;
- lektoriranje in svetovanje;
- izobraževanje;
- priprava učnega gradiva;
- preverjanje in ocenjevanje znanja;
- terminološke in jezikovno-tehnološke storitve;
- promocija učenja slovenščine kot prvega jezika (www.smejsse.it);
- promocija učenja slovenščine kot drugega in tujega jezika.

Kontaktne informacije:

Naslov: Ul. Beccaria 6, 34133 Trst (Italija)
Telefon: +39 040 636663
E-pošta: info@slori.org
Spletna stran: www.slori.org
Facebook: SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut

IZOBRAŽEVANJE

- Predavanja o zgodovinskem razvoju in sodobnem položaju slovenske narodne skupnosti v Italiji;
- delavnice z neslovenskimi starši učencev in dijakov šol s slovenskim učnim jezikom o prednostih in izzivih dvojezične vzgoje ter učenja slovenščine kot drugega jezika;
- programi za razvijanje sporazumevalnih spretnosti in veščin v slovenskem jeziku.

POMOČ ŠTUDENTOM IN MLADIM RAZISKOVALCEM

- Strokovna pomoč pri pisanju diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog;
- letni natečaj za magistrska in doktorska dela;
- strokovna in finančna podpora pri objavi magistrskih in doktorskih nalog;
- razpisi za sofinanciranje podiplomskega izobraževanja;
- možnost študijske in delovne prakse na inštitutu.

Na valovih znanja je skupna mesečna čezmejna priloga Znanstveno-raziskovalnega središča Koper in Slovenskega raziskovalnega inštituta Trst. Izhaja vsako prvo sredo v mesecu v Primorskih novicah in Primorskem dnevniku.

Izdajatelj: Primorske novice, d.o.o. Koper, s.r.l. Capodistria Ulica Osvobodilne fronte 12, 6000 Koper
V.D. ODGOVORNE UREDNICE: Silva Križman Primorski dnevnik, DZP doo - P.R.A.E. srl, Ulica Montecchi 6, 34137 Trst
ODGOVORNI UREDNIK: Igor Devetak

UREDNIKA PRILOG: Silva Križman
SOUSTVARJALCI: Sodelavci Znanstveno-raziskovalnega središča Koper (ZRS) in Slovenskega raziskovalnega inštituta Trst (SLORI), novinarji in sodelavci Primorskih novic in Primorskega dnevnika.

ELEKTRONSKI NASLOV: uredniki@primorske.si
SKUPNA TISKANA NAKLADA: 28.000 izvodov.